

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Віталія Васильовича Масича «Теоретичні і методичні засади формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження. Актуальність даного дослідження зумовлена динамічними змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві, науці і техніці, і, природно, в освіті. Сучасна система вищої професійної освіти спрямована на розв'язання складних завдань підготовки інженера-педагога, майбутнього викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти, розвиток його розумових і фізичних здібностей, дослідницьких якостей, творчого потенціалу в цілому, здатного до продуктивної педагогічної взаємодії, до виховання патріотично налаштованих, професійно компетентних, творчих особистостей.

У роботі переконливо доводиться, що в умовах інтеграції національної освіти та економіки в міжнародну систему інженер-педагог не може бути лише відповідальним виконавцем. Оскільки інженер-педагог покликаний реалізовувати різноманітні функції (методологічна, дидактична, розвивально-виховна, комунікативна, проектувальна, науково-дослідна, організаційно-управлінська, виробничо-технологічна, діагностична) і складні завдання, що пов'язані з освітою, розвитком і вихованням учнівської молоді, то він має бути самостійним, креативним, компетентним, інноваційним творцем.

Дисертант справедливо говорить про те, що нині вектори розвитку вищої професійної освіти поки-що зорієнтовані на інформаційно-знаневу модель; незначна увага приділяється досягненню діяльнісно-компетентнісних результатів підготовки, визначенню у проектувальній та результативній частинах навчання базових компетентностей, що мають надпрофесійний, метапрофесійний характер.

У психолого-педагогічних дослідженнях проблеми формування професійно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів різнобічно розглядалися в дослідженнях таких вчених, як Н. Борисова, А. Вербицький, О. Воробйов, Є. Вострокнутов, О. Гнатишина, В. Жуков, М. Кларін, Є. Климов, С. Коломієць, Н. Костильова, Н. Пахтусова, А. Попов, Н. Пучков, Н. Храпченкова і інші.

Більшість наукових праць висвітлюють теоретичні і технологічні аспекти формування професійної компетентності майбутнього інженера-педагога. Натомість зміст, сутність, структура продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів, технологічні основи формування їх здатностей до творчої педагогічної діяльності поки-що вивчені недостатньо. Ситуація ускладнюється ще й тим, що ці здатності мають інтегративний характер, зумовлений фаховою та педагогічною складовими професійної інженера-педагога.

У практиці підготовки інженерів-педагогів недостатня розробленість означених наукових аспектів виявляється у: а) низькій сформованості у випускників – майбутніх інженерів-педагогів – продуктивно-творчих здатностей розв'язання складних професійно-педагогічних ситуацій; б) надто обмеженому включенні в освітній процес закладу вищої професійної освіти сучасних методик розвитку творчого потенціалу студентів, зокрема, при вивченні спеціальних дисциплін; в) відсутності конкретних науково-методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо цілеспрямованого, системного формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.

Крім того, як справедливо вказує дисертант, наявними є суперечності між: вимогами стандартів до професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, що визначають необхідний рівень засвоєних знань, умінь, навичок, сформованих особистісно і професійно значущих якостей, та недостатнім рівнем реалізації цих вимог; потребою формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів і недостатньою розробленістю теоретичних основ її формування в умовах вищого навчального закладу сучасними можливостями професійної педагогічної освіти у розвитку професійних компетентностей, що становлять творчу особистість майбутнього інженера-педагога, і реальним домінуванням традиційних форм організації їхньої підготовки; сучасними можливостями професійної педагогічної освіти у розвитку професійних компетентностей, що становлять творчу особистість майбутнього інженера-педагога, і реальним домінуванням традиційних форм організації їхньої підготовки.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, методики і менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії на тему «Теоретико-методичні засади застосування інноваційних технологій навчання у професійній освіті».

У дисертації автор теоретично обґрунтовує, розробляє й експериментально перевіряє методичну систему формування продуктивно-

творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки,

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна. Аналіз дисертації Масича Віталія Васильовича свідчить, що автор з належною повнотою схарактеризував досліджувану проблему, розробив науковий апарат дослідження, сформулював концептуальні ідеї, які було послідовно реалізовано в дисертації у процесі розв'язання поставлених завдань. Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що *вперше* підготовлено науково обґрунтовану концепцію цілеспрямованого формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки; теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методичну систему формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки на основі спільної творчої діяльності суб'єктів педагогічного процесу, що інтегрує: концептуально-цільовий блок, котрий містить цільову (мета, завдання) і концептуальну (методологічні підходи, закономірності і принципи) складові; змістовий блок, який утворюють мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, особистісна складові; процесуально-технологічний блок, що містить процесуальну складову, яка передбачає діяльність викладача щодо формування продуктивно-творчої компетентності студентів; діяльність студента, що полягає в його творчому саморозвитку, який відбувається у процесі самопізнання, самовдосконалення, самореалізації; і технологічну, що містить систему форм, методів і засобів організації навчально-творчої діяльності студентів, що використовуються на кожному з етапів професійної підготовки відповідно його завдань і результату, що очікується; діагностико-результативний блок, що включає критерії, показники, рівні та очікуваний результат формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів; визначено і обґрунтовано педагогічні умови формування Масича Віталія Васильовича, а саме: підготовка викладачів до забезпечення процесу формування продуктивно-творчої компетентності у студентів, створення інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широким оглядом науково-педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників з теми дисертації. Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів, адекватних меті й завданням дослідження, репрезентативністю вибірки в педагогічному

експерименті (326 респондентів), кількісним та якісним аналізом результатів, застосуванням методів математичної статистики (критерій Стьюдента).

У перебігу дослідження дисертантом було розв'язано всі поставлені завдання. Вірогідність результатів дослідження, їх наукова новизна та практичне значення досить переконливо аргументовані й не викликають сумнівів.

Повнота викладення наукових положень в опублікованих працях.

Вивчення дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Масича Віталія Васильовича надає можливість зробити висновок, що автореферат і публікації автора досить повно відображають основний зміст і положення дисертації, наукову новизну виконаного дослідження, рівень апробації наукових результатів. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Основні наукові положення дослідження висвітлено у 45 наукових працях (44 із них – одноосібні), серед яких: 1 монографія (одноосібна), 1 методичні рекомендації, 17 статей – у провідних наукових фахових виданнях України (із них 6 статей – у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз), 4 статті – у зарубіжних періодичних виданнях, 22 публікації – у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій.

Значущість результатів дослідження для науки та практики, рекомендації щодо їх використання. У дослідженні Масича Віталія Васильовича отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії та методики професійної освіти, що в сукупності розв'язують наукову проблему цілеспрямованого формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки.

Отримані у дослідженні Масича В.В. результати створюють теоретико-методологічну основу для розвитку теорії та методики професійно-педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Вагомими для розвитку педагогічної науки є отримані Масичем Віталієм Васильовичем результати в галузі теорії і методики формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів, зокрема: визначено особливості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів, що виявляються в цілях, завданнях, змісті і результатах їхньої інженерно-педагогічної діяльності; розкрито суть поняття «продуктивно-творча компетентність інженера-педагога» як інтегрованої особистісно-професійної характеристики майбутнього інженера-педагога, яка забезпечує його готовність до успішного здійснення професійної діяльності шляхом реалізації творчого потенціалу як власного, так і тих, хто навчається; обґрунтовано положення про те, що ефективність формування продуктивно-творчої компетентності

студентів забезпечується розробленням і впровадженням методичної системи, яка реалізується за умови створення інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору, передбачає динамічну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і студентів, поєднання інноваційних і традиційних форм, засобів і методів навчання; розроблено діагностичний інструментарій на основі уточнення критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний) та показників (усвідомлення ролі творчості в інженерно-педагогічній діяльності; спрямованість особистості на здійснення продуктивно-творчої діяльності; мотивація досягнення успіху і творчого саморозвитку; сформованість продуктивно-творчих знань, творчого інженерно-педагогічного мислення, продуктивно-творчих умінь, творчих здібностей, професійно значущих творчих якостей) сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні методичного забезпечення формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, що включає: комплекс форм і методів творчої навчальної діяльності (проведення майстер-класів, вебінарів, консультацій, квестів, практикумів, семінаріумів, інтерактивних екскурсій, коучінг); комплекс різнорівневих творчих завдань професійної спрямованості (складання індивідуальних глосаріїв, індивідуальна інтерпретація опорних схем до занять, інформаційно-методичне забезпечення самостійної науково-дослідної діяльності студентів, самостійна робота студентів з матеріалами робочого зошита), комплекс творчо спрямованих методів навчання: евристичних (метод міфологем, евристичних контрольних запитань, синектики, особистої аналогії, шаблонного і нешаблонного мислення, інверсії, семикратного підходу, «шість капелюхів мислення», «креативна пауза», «мозкова атака», «SCAMPER», відкрите голосування); інтерактивних («займи позицію», «дерево рішень», «ПОПС-формула», фокус-група, портфоліо); імітаційних (ділові і рольові ігри, ігрові ситуації, вправи, основані на моделюванні різних професійних ситуацій, кейс-стаді); створення творчих проектів (створення стендів, наочних посібників, методичних рекомендацій, тематична добірка завдань); проведення тренінгів щодо розвитку професійно значущих творчих якостей (тренінг креативності, рефлексивності, комунікативності, педагогічної імпровізації); підготовці і впровадженні в освітній процес відповідних методичних рекомендацій для науково-педагогічних працівників, спецкурсу «Формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога».

Теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть використовуватися при підготовці магістрів, викладачами і методистами

закладів післядипломної освіти. Відповідні дослідження варто розвинути науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців педагогічних спеціальностей.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел до розділів (735 найменувань, серед яких 34 – іноземною мовою), загальних висновків, 12 додатків (на 106 сторінках). Повний обсяг тексту становить 575 сторінок (основного тексту – 372 сторінки). Робота містить 21 таблицю, 1 рисунок.

У першому розділі дисертації здійснено аналіз стану дослідженості проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів практичного навчання ЗППО; уточнено сутність і структуру самоосвітньої компетентності, проаналізовано поняттєво-категорійний апарат дослідження.

У другому розділі роботи розглянуто проблему компетентнісного підходу в контексті інженерно-педагогічної освіти, розкрито основні поняття дослідження, обґрунтовано суть і структуру продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, а також концепцію її формування.

Третій розділ дисертації присвячено теоретичному обґрунтуванню методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога; схарактеризовано її складові, визначено педагогічні умови її реалізації, уточнено критерії, показники та рівні сформованості, розроблено методичне забезпечення системи.

У четвертому розділі дисертації розкрито організацію і методику проведення педагогічного експерименту та проаналізовано його результати.

Дисертаційна робота Масича Віталія Васильовича за своїм змістом та формою є завершеним дисертаційним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень до змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. При формулюванні наукової новизни автор говорить: визначено педагогічні умови формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів, а саме: підготовка викладачів до забезпечення процесу формування продуктивно-творчої компетентності у студентів, створення інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору (стор. 7 автореф.).

У дисертації автор на стор. 326-345 не тільки визначає, а й всебічно обґрунтовує, доводить, що саме вказані обставини маємо забезпечити для ефективного формування досліджуваної компетентності інженера-педагога.

Отже, тут слід цей рівень наукової новизни вписати як «визначено і обґрунтовано педагогічні умови».

2. У таблиці 4.9. дисертації (стор. 440-441) схарактеризовано етапи формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів (пропедевтичний, конструювання змісту навчання, формування вмінь і навичок, систематизації і узагальнення знань, умінь і навичок) в системі завдань та очікуваних результатів. Про цей науковий результат варто було б сказати в науковій новизні. Крім того, варто було вказати на низку чинників, що негативно впливають на процес формування продуктивно-творчої компетентності і перешкоджають творчій самореалізації особистості у професійно-педагогічній діяльності, серед яких, як доводить автор, виокремлено такі: базові (переважно зовнішня мотивація навчально-професійної діяльності, відсутність об'єктивної самооцінки власного творчого потенціалу та рефлексії власної діяльності); змістові (поверхові уявлення про суть продуктивно-творчої компетентності інженера-педагога; особливості інженерно-педагогічної творчості у професійній діяльності); операційні (невміння працювати з навчальною і науковою літературою; труднощі при виконанні творчих навчальних завдань; недостатній рівень розвитку продуктивно-творчих умінь).

3. Дисертаційна робота виграла б, якби у її змісті було передбачено окремий підрозділ з аналізу зарубіжного досвіду формування творчих здатностей майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

4. У висновках бажано було б вказати, що визначені завдання дослідження реалізовано, мету досягнуто.

5. Підрозділ 2.4 названо «Суть та структура поняття «продуктивно-творча компетентність». Тут, на нашу думку, варто було говорити не про поняття, а взагалі про досліджуваний феномен. Це по-перше. По-друге, на стор. 200-208 на «основі узагальнення» дається визначення продуктивно-творчої компетентності, наводиться характеристика-визначення таким поняттям, як компетентність, професійна компетентність, продуктивність, продуктивна компетентність, творчість, творча компетентність, далі аналізуються підходи учених щодо творчого саморуху майбутнього педагога, а в кінці робиться висновок про те, що чинниками формування творчої особистості майбутнього педагога є: середовище, професійний зразок; педагогіка співробітництва; індивідуально-творча підготовка; формування навичок самостійної творчої діяльності... Структура продуктивно-творчої компетентності як якась єдність компонентів тут не наводиться. Натомість у висновках говориться про мотиваційну, когнітивну, діяльну, особистісну складові. Виникає запитання:

чому структуру досліджуваної компетентності автор наводить в змістовому блоці методичної системи, (п.п. 3.2.2, стор. 276- 295), а не в п. 2.4?

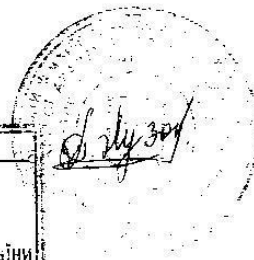
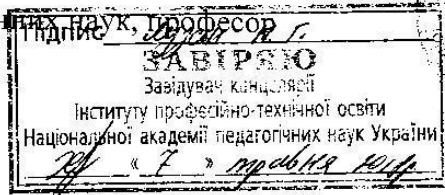
6. На нашу думку, дисертаційна робота виграла б, якби автор виписав методику формування продуктивно-творчої компетентності не в структурі розділу 4 «Експериментальна перевірка методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів», а як окремий розділ.

Вказані зауваження та побажання не є принциповими і в цілому не знижують теоретичного та практичного значення проведеного В. В. Масичем дослідженням.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави до висновку, що дисертаційна робота В. В. Масича «Теоретичні і методичні засади формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567, відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 та профілю спеціалізованої вченої ради, а її автор – Масич Віталій Васильович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

П. Г. Лузан